

KONFERENCIÁK, EGYÜTTMŰKÖDÉSEK

Egy értékes hagyatékegyüttes feltárása

A Kuncz Aladár Összegyűjtött Munkái sorozat újabb köteteiről, valamint az új eredmények fényében rendezett emlékkonferenciáról

Az OSZK Tudományos Igazgatósága és a Kriterion Könyvkiadó – együttműködve egyetemi tanszékekkel és az MTA Irodalomtudományi Intézetével – 2014-ben úgy döntött, hogy több, az életművel foglalkozó belső és külső kutatót bevonva, kritikai igényrel elkezdni feltárni és közreadni a 20. század első évtizedeinek magyar irodalmát (azon belül is hangsúlyosan a két világháború közötti Erdély magyar irodalmi életét) nagymértékben meghatározó Kuncz Aladár-oeuvre alapszövegeit. A megalakult kutatócsoport (Filep Tamás Gusztáv és Boka László vezetésével) már akkor legalább 8+1 kötetben jelölte ki a páratlanul sokoldalú személyiség (a szépíró, szerkesztő, monográfus, kritikus, fordító, tanár Kuncz) életművének közreadását, a primer Kuncz-írásokon túl ideértve természetesen a lassan 90 éve elhunyt alkotó mindmáig feldolgozatlan, szerteágazó levelezését és munkássága szakmai recepcióját is. A munka évente egy kötettel számolt, s ezt a nem kis vállalást az utóbbi hat esztendőben sikerült is tartani, még hozzá úgy, hogy az elkezdett munka során egyre-másra láttak napvilágot újabb és újabb kutatási eredmények, melyek az eredeti tervek módosítását is szükségessé tették. A kisszámú kutatócsoport és a kötetek felelős szerkesztői ugyanis a Kunczcal kapcsolatos korábbi ismereteinket alapvetően árnyaló, kiegészítő vagy teljességében felülíró dokumentumokra is bukkantak az előző években, többek között az OSZK Kézirattárának ún. Jancsó Elemér-hagyatékának feltárása során. (Utóbbi hagyatéka Kuncz unokahúgának, Máthé Szabó Magdának a férje révén került hozzánk, az ismert egykori kolozsvári irodalomprofesszor a saját hagyatéka mellett felesége révén példásan megőrizte a Kuncz-anyagokat is. A fond jelenleg több mint 28 doboznyi – immáron részben feldolgozott – dokumentumegyüttesre rúg.)

A *Kuncz Aladár Összegyűjtött Munkái* (a továbbiakban KAÖM) címet viselő sorozat értelemszerűen a szépirodalmi művekkel indult: ezek közt jelent meg – immáron a korábbi évtizedek cenzurális csonkításait pótolva, primer fotóanyaggal – Kuncz főműve, a *Fekete kolostor* 2014-ben, az első világégés centenáriumán. Ezt követte Kuncz ún. Kolozsvár-regénye, a *Felleg a város felett* – annak korábban egyáltalán nem ismert részleteivel, az el sem készültnek hitt trilógia második és harmadik regényrészeiből is új szövegrészleteket közölve –, illetve Kuncz kisebb munkái is, novellák, karcolatok s egy korai színpadi műve. A szépirodalmi munkákat követően a sort az értekezői munkásság nagyobb lélegzetű dokumentumaival folytattuk, melyek alapvető hiányt pótoltak: e szövegekről javarészt ugyan tudomással bírt a hazai szakirodalom, de vagy megfeledezett róluk (így a fiatalkori, Toldy Ferencről szóló kicsiny 1907-es könyvecskéről), vagy – ami rosszabb – eleve nem volt hozzáférése bizonyos szövegekhez. Kuncznak az 1909 körül keletkezett, nagyobb lélegzetű irodalomtörténeti szintézisét (*A magyar irodalomtörténet elméletének és módszerének fejlődése Toldy Ferenc óta* címűt) az olyan alapvető értékelő munkák is, mint Pomogáts Béla 1968-as Kuncz-monográfiája csak említés szintjén érintette, az ugyanis 2018-ig, közel 110 évig kéziratban maradt. Sorozatunk tehát az életmű feltárásakor az eddig nem vagy csak részlegesen ismert szövegek mellé merőben újakat is fel tudott mutatni, s ez a 2019 folyamán közreadott kötetekben az író-irodalomtörténész-kritikus Kuncz minden egyes irodalommal és művészetekkel kapcsolatos tanulmányára, cikkére igaz. Ezáltal az életműkiadás utóbbi három kötete az értekező Kuncz Aladárnak valóban pontos, hiteles arcélét rajzolta meg.

Monográfiák

A nagyon fiatal, a pesti egyetemen s ezzel párhuzamosan az Eötvös Collegiumban végző bölcsészdoktor Kuncznak a hazai irodalomtörténet-írás „atyjával”, Toldy Ferencsel foglalkozó korai kismonográfiája a maga korában is hézagpótlónak számított, hiszen Toldy alakja és tevékenysége 1907-re, amikor e munka született, javarészt feledésbe merült. A most újra közreadott, szakzerű lábjegyzetekkel ellátott munka hat fejezetben foglalja össze Toldy munkásságát és hatását, javarészt a Hippolyte Taine nyomán kiemelt jellegzetességek, *faculté maitresse*-ek értelmében. Ez a korban bevett gyakorlatot követő, még meglehetősen teleologikus, fejlődéselvű ismertetés sokkal árnyaltabbá vált Kuncz későbbi írásai-
ban, így a jóval nagyobb ívű tudománytörténeti összefoglaló munkájában is, amelyhez a Toldy-monográfia amolyan előkészítésként is szolgált. A mindeddig az OSZK Kézirattárában megbúvó, eredetileg pályamunkának íródott, *A magyar irodalomtörténet elméletének és módszerének fejlődése Toldy Ferenc óta* című szintetizáló munka arra vállalkozik, hogy mindazt, ami a magyar irodalomtörténet-írásban Toldy irodalomtörténeti ténykedése óta – európai távlatokat is tekintve a 20. század első évtizedének legvégéig – történt, fontos és ismerni érdemes jó arányérzékkel és komparatív szemlélettel foglalja össze. Az eredetileg 354 kéziratoldalas munka remek kordokumentum is, pontos képe annak, amit a századforduló utáni első évtizedben a magyar értekező prózában, a kritikai és irodalomtörténeti fejtegetésekben főbb irányokként ismerhetünk. Kuncz korai monografikus munkáinak nyelvezete többnyire esszéisztikus, néhol viszont, ha kell, szemléltetően ironikus is, miközben szerzőjük a megelőző fél évszázad hazai irodalomtör-

ténet-írásáról (és annak hiányairól, fehér foltjairól) ad teljes képet, s mond egyes elemeiről kíméletlen kritikát. Kuncz Aladár korai életszakaszának irodalom- és tudománytörténeti munkáinak e sorok írója és Rózsafalvi Zsuzsanna által gondozott közreadása – sorozatunk IV. köteteként – méltán illesztette össze az első világháború által kényszerűen szétszabott pályának két tétjét, melyeket a KAÖM legfrissebb, 2019-es kötetei tovább erősítenek.

Tanulmányok, portrék, esszék, kritikák

A korai évek szintetizáló irodalomtörténeti tevékenységének eredményeit szervesen folytatják a kisebb lélegzetű, ám legalább ilyen fontos Kuncz-írások, melyek mindösszesen két kötetben kaptak helyet s Filep Tamás Gusztáv és Juhász Andrea révén kerültek sajtó alá. A sorozat V. és VI. köteteiben közreadott Kuncz-írások a teljes, ám tragikusan rövid, mindössze 45 évre rúgó életút kritikusi, értekezői pályájának pontos ívét rajzolják meg, tematikájuk, születési idejük és helyük, eredeti publikálási fórumaik és persze a kéziratok feljegyzések révén segítenek a teljes életmű értékelésében is végre pontos, hiteles arányokra figyelniük. A 2019 nyarán megjelent két kötet értelemeszerűen szervesen összefügg, a terjedelmi korlátok mellett a cezúrát közöttük az 1923-as esztendő, vagyis Kuncz Erdélybe történő visszaköltözése jelenti, hiszen az 1931-ig terjedő életút eleve két korszakra, a budapesti, illetve kolozsvári időszakra bomlik. A *Nyugat* köreiből, holdudvarából is induló, később az *Erdélyi Helikon* szerkesztőjévé váló, a helikoni eszmeiséget, az erdélyi gondolatot, európaiságot és regionalizmust egyszerre valló, a minőségelvet számonkérő, ugyanakkor jó diplomata Kuncz tág

világlátásáról, szakmai alaposágáról, kritikai érzékéről adnak tanúbizonyságot írásai. A kötet értelemszerűen a korábban sohasem összegzett Kuncz-fordításokra is figyel, s aki fellapozza, könnyen szembesülhet azzal az alapvető igazsággal, hogy szerzőnk látásmódja és érdeklődési köre nem változott 1923-at követően sem: ugyanúgy és ugyanolyan mértékben foglalkoztatták tovább a világirodalmi és az összmagyar irodalmi jelenségek és alkotások, mint az önállósodni kényszerülő erdélyi irodalom legjobb, ekkor születő művei.

Ahogy az életműkiadás korábbi köteteit is, a kritikákat, portrékat, tanulmányokat, esszéket, recenziókat a teljesség igényével közreadó szerkesztők alapos jegyzet-apparátussal látták el az időrendben közölt írásokat, s természetesen a primer szövegeket minden esetben összegző kísérőtanulmány vezet be. Mindezekon túl, ahogyan már az ún. *Monográfiák*-kötet ezt meghonosította, az értekező művek kritikai igényű közreadásának fontos része az is, hogy a kötetek végén az olvasó igen értékes, sokszor fejezetnyi hosszú névmagyarázattal találkozhat, mely nem csupán felsorolja a szövegekben fellelhető összes nevet, hanem azokról lexikonszerű szócikkeket közöl. Ezeknek is köszönhetően a kötetek átfogó képet nyújtanak nem csupán a Kuncz által vizsgált, elemzett vagy kritizált művekről és korszakokról, de a szerző elődeiről és kortársairól, magyar és világirodalmi alkotókról s nem utolsósorban a hivatkozott szakirodalmi munkákról, Kuncz olvasmányairól is.

Emlékkonferencia

Az utóbbi évek új kutatási eredményei, a napvilágra került dokumentumok bőséggel rávilágítottak, hogy részben frissíteni, részben árnyalni szükséges a Kuncz Aladáról kialakult irodalomtörténeti képet. A közreadott munkák is megmutatták, hogy a szerző szerteágazó, értékes munkásságának döntő részét nem vagy nem csak a szépprózai munkái alkotják. Az életmű sikerregénye, illetve az alkotó – sokak által kiemelt és joggal elismert – erdélyi irodalomszervezői, szerkesztői és fordítói tevékenysége ráadásul némiképp árnyékot is vet az 1923 előtti értekezői, kritikusi munkáira. Mindezek fényében, 2018. október 4-én az életműkiadás kapcsán felszínre került dokumentumok és a kapcsolódó, szerteágazó kérdéskörök megvitatása érdekében rendeztünk szakmai konferenciát a Magyar Művészeti Akadémia támogatásával. Az OSZK dísztermében megtartott emlékkonferencia előadói és az azt záró kerekasztal-beszélgetés résztvevői Kuncz első világháború során megszakadt,

némiképp kettétört alkotótevékenységének tudományos igényű finomhangolására, az életmű értékeinek árnyalására, Kuncz sokszínű egyéniségének mélylélektani elemzéseire is vállalkoztak. Az egész napos rendezvény körbejárta Kuncz életének főbb állomásait, műveit és kapcsolatrendszerét, pontosította, miben áll munkásságának valódi jelentősége, mindezek fényében pedig arra is kereste a választ, vajon csak a *Fekete kolostor* című regény szerzőjeként van-e továbbra is helye a magyar irodalomtörténeti panteonban. Már a konferencia megnyitóján elhangzott, felidéződött az a Lakatos Imre által feljegyzett sor, miszerint Kuncz „idegenkedéssel viselkedett a világnézetek által korlátozott emberek iránt [...] nem volt hajlandó kedvükért józan kritikáját igába hajtani. Emellett azonban hallatlanul megértő tudott lenni az ellenkező véleményekkel szemben is.” Ezért a konferencia szervezőiként úgy gondoltuk, nem egy megszépítő kultuszt építve, hanem e nyitottság, kritikai szigor, alázat és szakmai erudíció tudatában tiszteleghetünk csak méltó módon Kuncz Aladár értékes munkássága előtt.

E rendezvény tulajdonképpen az első komolyabb együttműködést is jelentette az OSZK és az MMA tudományos műhelyei között, így kézenfekvőnek mutatkozott, hogy az ülészak szerkesztett anyagát is az MMA Kiadó és az OSZK közös kiadásban jelentesse meg. A 2019 tavaszán napvilágot látott kötet ünnepi bemutatójára a Művészeti Akadémia új, Bajza utcai székházában került sor, melyen részt vett Kucsera Tamás Gergely, az MMA főtárgyalója, Boka László irodalomtörténész, az OSZK tudományos igazgatója, kiadóvezetője, Filep Tamás Gusztáv kisebbségkutató és művelődéstörténész, valamint Pécsi Györgyi, az MMA Kiadó ügyvezető igazgatója, az MMA levelező tagja.

*

2014 óta az életműkiadás minden eddig megjelent kötetét (2019-ben kiegészülve a konferenciakötettel is) Erdélyben és Budapesten egyaránt, több helyszínen nagy sikerrel mutattuk be. Terveink szerint a *Kuncz Aladár Összegyűjtött Munkái* 2021-ben és 2022-ben a levelezéskötetekkel folytatódik, ami óriási feladatot ró a kis létszámú kutatócsoport tagjaira, a „Kunczogók”-ra, s aminek megvalósításához több hazai és erdélyi intézmény hagyatékegyütteseinek az átfogó, tudományos igényű feltárására és feldolgozására lesz szükség.

Boka László
boka.at.oszk.hu